YUNUS EMRE-MEHMET AKİF ARMAĞANI
TÜRK DİLİ ARAŞTIRMALARI-I

Editörler

Doç. Dr. Ümit HUNUTLU
Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL
Dr. Öğr. Üyesi Serap EKŞİOĞLU
Arş. Gör. Emine GÜRBÜZ

AKÇAĞ

YUNUS EMRE-MEHMET AKİF ARMAĞANI
TÜRK DİLİ ARAŞTIRMALARI-I

Editörler:
Doç. Dr. Ümit HUNUTLU
Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL
Dr. Öğr. Üyesi Serap EKŞİOĞLU
Arş. Gör. Emine GÜRBÜZ

ISBN
978-605-342-697-4

Akçağ Yayınları: 1715
Türk Dili ve Dilbilimi: 122

İçeriği ile ilgili tüm hukuki
sorumluluk editörlerine aittir.

1. Baskı: Ankara 2021

Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 44397

© Akçağ Yayınları 2021
Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak Akçağ Yayınları'na aittir. İzinsiz kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Baskı: Korza Basım Sn. Yenice Mah.
Çubuk Yolu No.: 3 Esenboğa / Ankara

AKÇAĞ BASIM YAYIM PAZARLAMA A.Ş.
Gökkuşağı Cad. No.: 37/B Çankaya/Ankara

Tel. 0 312 432 17 98 - 433 86 51
Fax. 0 312 432 28 52

www.akcag.com.tr
akcag@akcag.com.tr

YUNUS EMRE-MEHMET AKİF ARMAĞANI
TÜRK DİLİ ARAŞTIRMALARI-I

Editörler

Doç. Dr. Ümit HUNUTLU
Dr. Öğr. Üyesi Gül YILMAZ ÇAL
Dr. Öğr. Üyesi Serap EKŞİOĞLU
Arş. Gör. Emine GÜRBÜZ

Bu kitap Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Geliştirme Vakfının katkılarıyla basılmıştır.

AKÇAĞ

HAKEM LİSTESİ

Prof. Dr. Ahat ÜSTÜNER
Prof. Dr. Ahmet Atilla ŞENTÜRK
Prof. Dr. Ahmet BURAN
Prof. Dr. Akartürk KARAHAN
Prof. Dr. Ayşe İLKER
Prof. Dr. Celal DEMİR
Prof. Dr. Dilek ERGÖNENÇ
Prof. Dr. Ercan ALKAYA
Prof. Dr. Ferruh AĞCA
Prof. Dr. Funda TOPRAK
Prof. Dr. Galip GÜNER
Prof. Dr. Hakan ÖZDEMİR
Prof. Dr. Hasan Ali ESİR
Prof. Dr. Lindita XHANARİ
Prof. Dr. Mehmet ÖLMEZ
Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR
Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
Prof. Dr. Mustafa GÜNEŞ
Prof. Dr. Nadir İLHAN
Prof. Dr. Nergis BİRAY
Prof. Dr. Olga RADOVA
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU
Prof. Dr. Salim KÜÇÜK
Prof. Dr. Şureddin MEMMEDLİ
Prof. Dr. Turgut TOK
Prof. Dr. Zuhal KÜLTÜRAL
Doç. Dr. Abdulmurat TİLAVOV
Doç. Dr. Ali KUMAŞ
Doç. Dr. Aylin KOÇ GİANNOPOULOS
Doç. Dr. Aysun DEMİREZ
Doç. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR
Doç. Dr. Badegül CAN DEMİR
Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ
Doç. Dr. Emek ÜŞENMEZ
Doç. Dr. Erkan HİRİK
Doç. Dr. Erkan SALAN
Doç. Dr. Erol SAKALLI
Doç. Dr. Filiz Meltem ERDEM UÇAR
Doç. Dr. Galibe HACİYEVA
Doç. Dr. Gül Mükerrem ÖZTÜRK
Doç. Dr. Hüseyin YILDIZ
Doç. Dr. Mehmet ÖZEREN
Doç. Dr. Neşe HARBALİOĞLU
Doç. Dr. Özgür AY
Doç. Dr. Özlem CİVELEK
Doç. Dr. Seçil HİRİK
Doç. Dr. Selma GÜLSEVİN
Doç. Dr. Serkan ÇAKMAK
Doç. Dr. Songül ÇEK
Doç. Dr. Süleyman Kaan YALÇIN
Doç. Dr. Uğur UZUNKAYA
Doç. Dr. Ümit HUNUTLU
Doç. Dr. Zoya KİRİLLOVA
Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir KİŞMİR
Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir ÖZTÜRK
Dr. Öğr. Üyesi Adiye ŞİMŞEK
Dr. Öğr. Üyesi Ali Kemal ŞAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Bahri KUŞ
Dr. Öğr. Üyesi Bekir GÖKÇE
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem USTA
Dr. Öğr. Üyesi Demet SANCI UZUN
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Özge GÜRKAN
Dr. Öğr. Üyesi Ebru SİLAHŞÖR ÖZTÜRK
Dr. Öğr. Üyesi Esra EKİNCİ ÇELİKPAZU
Dr. Öğr. Üyesi Gül Yılmaz ÇAL
Dr. Öğr. Üyesi Hüsna KOTAN
Dr. Öğr. Üyesi Kürşad KARA
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin YAĞCI
Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer UZUN
Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKSU
Dr. Öğr. Üyesi Sebahat ARMAĞAN
Dr. Öğr. Üyesi Serap EKŞİOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Yuliva IVANOVA
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf GÖKKAPLAN
Öğr. Gör. Dr. Burak BEKEN
Öğr. Gör. Dr. Dursun DEMİR
Arş. Gör. Dr. Erdem TAZEGÜL
Öğr. Gör. Dr. Kenan AZILI
Öğr. Gör. Dr. Mehmet Fatih YILMAZ
Öğr. Gör. Dr. Uğur ÖZGÜR
Öğr. Gör. Dr. Ünal ALDEMİR
Öğr. Gör. Dr. Yusuf GÖKKAPLAN
Dr. Ahmet ÇAM
Dr. Farhad RAHİMİ
Dr. Hicret DAŞDEMİR
Dr. Hulusi POLAT
Dr. Hülya UZUNTAŞ
Dr. Nuray DEMİR ÖZTÜRK
Arş. Gör. Çağla Barikan TOPÇİ
Arş. Gör. Derya KARATAŞ
Arş. Gör. Emine GÜRBÜZ
Arş. Gör. Tuğba GÖKBAYIR

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 1
ÖN SÖZ 3

BİRİNCİ BÖLÜM YUNUS EMRE VE TÜRK DİLİ 5

Yunus Emre Divanında Baş ve Başta Yer Alan Organ Adlarıyla İlgili Deyimler ve Kullanım Özellikleri 5
Nadir İLHAN

Yûnus Emre Dîvânı'nda Bir Yemin Sözü: Va'llâhi 19
Salim KÜÇÜK

XIII.-XIV. Yüzyıl Yunus Emre'nin Dilinden Bazı Kelime ve Deyimler Üzerine ... 33
Zuhal KÜLTÜRAL

Yûnus Emre (Ks) Dîvânı Kahire Nüshasının Söz Varlığı Hakkında 47
Emek ÜŞENMEZ

Yunus Emre'nin Şiirlerinde –{(y)IsAr} Ekinin Kullanımı 61
Özgür AY-Pakize YILDIRIM

Yunus Emre Divānında Geçen Olumsuzluk ve Yokluk Biçimleri 95
Uğur ÖZGÜR

Risâletü'n-Nushiyye'de Alıntı Sözcüklerin Türkçe İşletime Sokulması 107
Çağla BARİKAN TOPCİ

Risâletü'n-Nushiyye'deki Zarfların Kiplik Görünümleri 119
Muhammet Yasin ÇAKIR

İKİNCİ BÖLÜM AĞIZ ARAŞTIRMALARI 133

Ağız Çalışmalarında Uygulanan Yöntem, Yaşanan Eksiklikler 133
Hamza ZÜLFİKAR

Kütahya Merkez Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar-II 143
Ayşe Nur SIR DÜNDAR

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Eski Kelimelerin Fonetik ve Sözcüksel - Anlamsal Özellikleri 165
Baba MUHARREMLİ

Arsin Ağzında Batı Rumeli Türkçesi İzleri 173
Adiye ŞİMŞEK

Tokat İli ve Yöresi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler 181
Sebahat ARMAĞAN

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRK DİLİNİN TARİHÎ VE ÇAĞDAŞ GRAMERİ 201

Eski Türkçedeki /+°n/ Eki Çokluk Eki mi? 201
Muharrem DAŞDEMİR

Tolug ~ Tolu ~ Tolı > Dolu Kelimesinin Miktar Bildiren Kullanımları Üzerine... 207
Ümit HUNUTLU

Tarama Sözlüğü: Beñdeş (Bağdaş, Beğdeş, Bekdaş, Bekdeş, Bektaş) Maddesi Üzerine 227
Yalçın KULAÇ

Tarihsel Türk Dili Alanlarında Sıfat Pekiştiricisi Olarak *+lAr* 239
Kenan AZILI

Tonyukuk Yazıtının Diğer Eski Türk Yazıtlarıyla Çekim Ekleri Bakımından Karşılaştırılması 249
Hulusi POLAT

Türkçede /-^{o}*nç*+/ Eki ve İşlevleri Üzerine 269
Emine GÜRBÜZ

"Islık" Kelimesinin Kökeni Üzerine Bir İnceleme 301
Melis Sezen GÜNEŞ YILMAZ

Türkçede İyelik Eklerinin Yeniden Yapılandırılması (Rekonstrüksiyonu) Üzerine Bir Değerlendirme 313
Burcu SARIKAYA

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TARİHÎ TÜRK LEHÇELERİ 333

Eski Türk Şiirinde Hilekâr Yaşlı Kadın "Dünya" Algısı ve Bu Algının Kökenleri Üzerine Düşünceler 333
Funda TOPRAK

Eski Türkçenin Sözlükleri ve Bugünü 349
Mehmet ÖLMEZ

Eski Türkçenin Fosil Sözcükleri 359
Serkan ŞEN

Eski Uygurcada Ünsüzle Biten Tek Heceli Çince Ödünçlemeler Üzerine Notlar 371
Hüseyin YILDIZ

Şûfî Allâhyâr'ın "Şebâtü'l 'Âcizîn" Adlı Eserinin Yeni Bir Nüshası 397
Mehmet ÖZEREN

Kutb'un *Hüsrev ü Şîrîn*'inde Oğuzca Özellikler..... 423
Serap EKŞİOĞLU

Divanü Lugati't-Türk'ten Kıpçak Sözlüklerine Türkmen Türkçesi ve Türkmence Söz Varlığı 447
Hicret DAŞDEMİR

Kutadgu Bilig'de "Vakt-i Şâm" 463
Hülya UZUNTAŞ

Anadolu Türkçesinin Yazı Dili Olmasında Tercüme Tıp Metinlerinin Önemi..... 479
Nuray DEMİR ÖZTÜRK

Orhun Yazıtları ve Dede Korkut'ta Zihniyet Devamı Teşkil Eden Kalıp İfadeler..... 489
Mustafa AY

Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Bir Tıp Metninde Ahlât-ı Erbaa'nın İşlenişi 499
Elif Gizem KARAOĞLU

Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Hikâyet-i Şuhmâ'nın Yeni Bir Nüshası 511
Mehmet KAYAR

TAKDİM

2021 yılı, Türk dili ve medeniyetinin temel taşlarından biri olan Yunus Emre'nin vefatının 700. yılı ve bağımsızlığımızın sembolü İstiklal Marşımızın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabulünün 100. yılı olması nedeniyle özel bir zaman dilimidir. Bundan dolayıdır ki, Cumhurbaşkanlığımız tarafından 2021 Yılı Yunus Emre ve Türkçe Yılı olarak ilan edilmiştir. Böyle anlamlı ve özel yılda Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın ismini taşıyan üniversitemizde, kuruluşumuzun XV. yılında "XIII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu"nu düzenledik. Üç gün süren sempozyumda Türkçe ile ilgili çalışmalar yapan yurt dışından ve ülkemizin farklı üniversitelerinden alanında uzman değerli bilim insanları ile birbirinden güzel bildiriler sundular.

Toplumun temeli kültürdür, kültürün en önemli taşıyıcı unsuru ise dildir. Bir anlaşma ve bilgi aktarım aracı olan dil, aynı zamanda milletlerin en önemli ortak paydasıdır. Bayrağımız, hürriyet ve bağımsızlığımızı simgelerken dilimiz kimliğimizi ve mensubiyetimizi belirlemektedir. Tarih sahnesinde, kesintisiz bir şekilde, on altı Türk devleti kuran milletimizin beslendiği kaynak, tutunduğu dal, hiç şüphesiz Türk dilidir. Türk dili yaklaşık on dört asırdır, yazılı ve sözlü olarak varlığını devam ettirmiş; Türk milletinin tarih sahnesindeki en önemli güçlerinden biri olarak bugün dünyanın en eski yazı dilleri sıralamasındaki yerini almıştır.

"İleri(de), gün doğusuna, güneyde gün ortasına kadar, geride gün batısına (ve) kuzeyde gece ortasına kadar, bu (sınırlar) içindeki (bütün) halklar hep bana tabidir." diyen Bilge Kağan'ın bahsettiği geniş topraklarda anlaşmak için muhakkak ki Türkçe bilmek icap etmiştir. Türk dünyasını gezen Kâşgarlı Mahmut da kendi döneminin şartları altında Türkçe bilmenin bir zorunluluk olduğunu söylemiştir. Ahmet Yesevî güzel Türkçesiyle Asya'dan Anadolu'ya ulaşmıştır. XV. yüzyılda, Çağatay Devleti sınırlarında yaşamış olan Ali Şir Nevai, İstanbul'da Osmanlı sarayında okunmuş ve anlaşılmıştır. Bu tarihî derinlik ve geniş coğrafyaya yayılma, Türkçenin bir dünya dili olduğunun en büyük delilidir.

Bugün Avrupa içlerinden Orta Asya ve Çin'e kadar uzanan Türk dili konuşurları, Türkçeyi iletişim ve kültür dili olarak gelecek nesillere aktarmaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi Türkçeye olan ilgiyi arttırmakta ve Türkçe her geçen gün daha da güçlenerek bir dünya dili olmaya devam etmektedir. Bu güçlü dilin

araştırılıp incelenmesi ise bilim insanlarının görevidir. Belirlenen temel hususlar doğrultusunda, Türk cumhuriyetleri ve akraba topluluklardan, Türkoloji alanındaki yabancı Türkologlara kadar bilim insanlarının yaptığı çalışmalar Türkçeyi ileri taşıyacaktır.

"XIII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu"na, Rusya, Almanya, Ukrayna, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Irak, Macaristan, Tataristan ve Türkiye'den 250 akademisyen katılmış ve toplam 197 bildiri sunulmuştur. Bu bildirilerden üretilen makaleler hakem ve editör süreçlerini tamamlayıp kitap bölümüne dönüştürülmüş ve Yunus Emre, Mehmet Akif Armağanı Türk Dili Araştırmaları I adıyla bu kitapta bir araya getirilmiştir. "Mehmet Akif ve İstiklâl Marşı Yılı" ve "Yunus Emre ve Türkçe Yılı"nda böyle bir kitabın Türk diline hizmet etmiş Yunus Emre ve Mehmet Akif gibi medeniyetimizin önemli değerlerine armağan edilmesi de ayrı bir gurur vesilesidir.

"XIII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu"na katkılarından ötürü Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Geliştirme Vakfı'na, Türk Dil Kurumu'na, Yunus Emre Enstitüsü'ne, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu'na, TİKA'ya, TÜRKSOY'a, Rize Belediyesi'ne, Çayeli Belediyesi'ne ve ÇAYKUR'a; sempozyum düzenleme ve bilim kurulunda görev alan öğretim elemanları ile Yunus Emre, Mehmet Akif Armağanı Türk Dili Araştırmaları I adlı bu eserin hazırlanmasında emeği geçen yayın kurulunu şahsım ve Recep Tayyip Erdoğan Üniversitemiz adına teşekkür eder, eserin bilim dünyasına ve okuyuculara hayırlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. Hüseyin KARAMAN
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Rektörü

ÖN SÖZ

Dünyadaki Türkoloji çalışmaları arasında önemli bir yere sahip olan ve on iki yıldır aralıksız olarak yapılan "Dünya Dili Türkçe" sempozyumunun on üçüncüsü "İstiklâl Marşı'nın Kabulünün 100. Yılı" ve "Yunus Emre'nin Vefatının 700. Yılı" Münasebetiyle XIII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu" adıyla Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenmiştir. Sempozyuma Türkiye'den ve dünyadan "Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları" bölümlerinden önemli ve seçkin çalışmalarıyla pek çok akademisyen katılmıştır. Etkinlikte Türk dili ve edebiyatının çeşitli meseleleri ele alınmış, Türkçenin dünü, bugünü ve yarını hakkında yapılan önemli çalışmalar ilim dünyasına sunulmak üzere bu kitapta bir araya getirilmiştir.

İstiklâl Marşı, 12 Mart 1921'de, yaklaşık yüz yıl önce Türk milletinin azim, kararlılık ve bağımsızlığının sembolü olarak Türkiye Büyük Millet Meclis'i tarafından millî marş olarak kabul edilmiştir. Bu minvalde, XIII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, İstiklâl Marşımızın kabulünün 100. yılını idrak etmek; özgürlük ve bağımsızlık duygularımızı pekiştirmek adına önemli bir etkinlik olmuştur. Aynı zamanda, Yunus Emre ve Türkçe Yılı'nda, Yunus Emre'nin hem dünya beşeriyetine ortak bir değer olarak takdim edilmesi hem de ülkemize bir kez daha hatırlatılması; Yunus Emre'nin mirası olan Türkçenin öneminin vurgulanması, medeniyet dili kimliğiyle bilinçli ve doğru kullanımının sağlanması amacına hizmet etmiştir.

Bu kitap, 2021 yılında Türk dili alanında yapılmış akademik çalışmaları içermektedir. Kitapta, XIII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sunulmuş sözlü bildirilerden üretilmiş, genişletilip, kitap bölümü hâline getirilmiş akademik yazılar mevcuttur. Bu yazılar, editör kurulu ve ikili hakem değerlendirme sürecinden olumlu rapor aldıktan sonra kitaba dâhil edilmiştir. Hakemlerden gelen metin değişikliği önerisi, editörlerin yazım düzeltme önerileri yazarlara iletilmiş, kitap bölümü olarak düzenlenen metinlerin son hâli metin sahipleri tarafından verilmiştir. Son aşamada metinlerin anlatım ve içeriğine dönük değişiklik kesinlikle yapılmamıştır; bu sebeple metinle ilgili tüm sorumluluk yazarların kendilerine aittir.

Yunus Emre, Mehmet Akif Armağanı Türk Dili Araştırmaları I adlı bu kitap 2021 yılının "Mehmet Akif ve İstiklâl Marşı Yılı" ve "Yunus Emre ve Türkçe Yılı" olması

vesilesiyle ayrı bir önem taşımaktadır. Türk dili araştırmalarına katkı sağlayacağına inandığımız akademik yazılar Türk dilinin gücüne güç katan, onu büyük bir titizlikle işleyen Yunus Emre ve Mehmet Akif'in aziz ruhlarına armağan edilmiştir.

Her biri kitap bölümü niteliğindeki akademik çalışmalardan oluşan Yunus Emre, Mehmet Akif Armağanı Türk Dili Araştırmaları I adlı bu eser, dört ana bölümden oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümünde Yunus Emre ve Yunus Emre'nin Türk diline katkıları hakkındaki yeni araştırmalar yer almaktadır. İkinci bölümde ağız araştırmalarıyla ilgili yöntem eleştirisi, ağız karşılaştırmaları, fonetik değerlendirmeler, söz varlığı çalışmaları ve derleme sözlüğüne katkılar bulunmaktadır. Üçüncü bölümde Türk dilinin tarihî ve çağdaş gramerinin şekil bilgisi ve köken bilgisi araştırmaları sunulmuştur. Dördüncü bölümde Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesi ve Çağatay Türkçesine kadarki dönemde tarihî Türk lehçeleri alanındaki yeni araştırmalar, bulunan yeni nüshalar ve bunların dil hususiyetleri, dönemlere ait söz varlığı, eser mukayeseleri bulunmaktadır.

Bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen makale yazarlarına, büyük bir özveriyle aday makaleleri inceleyen, önerileriyle katkı sağlayan Hakem Kuruluna, yayına hazırlanmasında zaman ve emek harcayan Yayın Kuruluna; bilimsel etkinlik ve yayınlara verdiği desteklerinden dolayı Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Geliştirme Vakfı, Türk Dil Kurumu, Yunus Emre Enstitüsü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, TİKA, TÜRKSOY, Rize Belediyesi ve Çayeli Belediyesine teşekkür ve şükranlarımızı sunarız.

YAYIN KURULU

Yûnus Emre (Ks) Dîvânı Kahire Nüshasının Söz Varlığı Hakkında

Doç. Dr. Emek ÜŞENMEZ
İstanbul Üniversitesi, emek.usenmez@istanbul.edu.tr

Yûnus eydür ben yanaram
Hakkın rahmetin umaram

Özet

XIII. asır Anadolu sahası edebî yazı dilinin en güçlü temsilcilerinden biri kuşkusuz şâir ve mutasavvıf Yûnus Emre'dir. Onun çağdaşları arasında yer alan Sultan Veled, Hoca Dehhânî ve Gülşehrî de tıpkı Yûnus Emre gibi Anadolu Türkçesi (Oğuzca) ile coşkun, lirik şiirler yazmışlardır. Yûnus Emre gerek yaşadığı dönem gerekse müteakip asırlar içinde halkın gönlünde müstesna bir yer edinmiş işbu vesile ile onun saf, lirik, coşkun şiirleri asırladır okuna gelmiştir. Hal böyle olunca Yûnus Emre şiirlerinin derlendiği ve bizim Dîvân adını verdiğimiz Yûnus Emre Dîvânları da çok defalar müstensihler eli ile çoğaltılarak istinsah edilmiştir. Yûnus Emre'nin yaşadığı devirden çok sonra istinsah edilmiş Dîvânları olduğu gibi kendi dönemine yakın tarihli Dîvânlar da mevcuttur. Burada esas olan Dîvânlar içindeki Yûnus Emre şiirleri ve bunların birbirleri ile olan ilişkileridir.

XVIII. asrın hemen ikinci yarısında 1184/1770'te istinsah edilmiş olan işbu Yûnus Emre Dîvânı'nın müstensihi Hüseyin Zâhid'dir. Dîvân 56 varaktan mürekkep olup her varak 21 satır üzerine inşa edilmiştir. Yûnus Emre Dîvânı Kahire (Mısır) nüshasının ilim ve kültür hayatındaki önemi diğer Yûnus Emre Dîvânlarında olmayan şiirleri ihtiva etmesidir. Bu da bize gösteriyor ki eldeki mevcut Yûnus Emre Dîvânı nüshalarında geçen şiirlerden daha başka, daha farklı Yûnus Emre şiirleri de mevcuttur. Mecmuada toplam 278 şiir yer almaktadır. Bu çalışmada, Kahire nüshasının söz varlığı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yûnus Emre, Mısır, Kahire, İlahiyât-ı Yûnus Emrem, Yûnus Emre Dîvânı, Söz Varlığı.

About the Vocabulary of the Caıro Copy of the Dıvan of Yunus Emre (Ks)

Abstract

In the 13th century, one of the strongest representatives of the literary language of the Anatolian field is undoubtedly the poet and mystic Yunus Emre. Sultan Veled, Hodja Dehhani and Gülşehri, who are among his contemporaries, also wrote enthusiastic and lyric poems in Anatolian Turkish (Oghuz), just like Yunus Emre. Yunus Emre had an exceptional place in the hearts of the people both in the period he lived and in the following centuries, and hereby, his pure, lyrical and exuberant poems have been read for centuries. As such, Yunus Emre's Divans, in which Yunus Emre's poems were compiled and which we named Divan, were also written many times by copyists. There are Dîvâns that were copied long after the period in which Yunus Emre lived, as well as Dîvâns dated close to his own period. The main thing here is Yunus Emre's poems in Divans and their relations with each other. The copyist of this Yunus Emre Divan, which was copied in 1184/1770, in the second half of the 13th century, is Hüseyin Zahid. The Divan consists of 56 leaves and each leaf is built on 21 lines. The importance of the Cairo (Egypt) copy of Yunus Emre's Divan is that it contains poems that are not found in other Yunus Emre Divans. This shows us that there are different Yunus Emre poems other than the ones in the existing copies of Yunus Emre's Divan. There are 278 poems in total in the journal. In this study, the vocabulary of the Cairo copy is emphasized.

Keywords: Yunus Emre, Egypt, Cairo, İlahiyat of Yunus Emre, Yunus Emre's Divan, Vocabulary.

Giriş

Yazma Esere Ait Bilgiler	
Bulunduğu Yer	Mısır Milli Kütüphanesi
Envanter No	187
Adı	İlâhiyât-ı Hazret-i Yûnus Emrem kuddise sirruhu'l-azîz
Müellif	
Müstensih/İstinsah yeri	Hüseyin Zâhid
Varak Sayısı	56
Satır Sayısı ve ebatları	21 16x21,5
İstinsah Yılı	1184/1770
Hattı ve diğer vasıflar	

Yûnus Emre Dîvânı Kahire nüshası [**1b**] varağı Tokadî Efendi adlı bir zattan alınan kelam-ı kibar ile başlar.

Kelâm-ı Tokadî Efendi

Zâhidin zikrile fikri lâdadır illâdadır

Gönlümüz ammâ bizim ol yâr-i müstesnâdadır

Devamında eserin 127 kâğıttan ibaret olduğu ifadesi yazılıdır. Aynı varakta ayrıca kütüphane mührü ve "Mecâmîʿu Türkiyyi-i Talʿat" kaydı yer alır.

Yûnus Emre şiirleri, mecmuanın **[2a]** varağında başlar. İlk şiirden önce mecmuanın başlığı mahiyetinde olan "İlâhiyât-ı Hazret-i Yûnus Emrem kuddise sirruhu'l-azîz" kaydından sonra mecmuadaki kayıtlı ilk Yûnus Emre şiiri şöyledir:

Be yârenler bu derde aceb dermân ola mı
Yohsa bu derd içinde gam şöyle kala mı

Artdı bu benüm derdüm derd denizine daldım
Derdin içinde kaldım mevlâm elüm ala mı

Dertdir benüm yoldaşum düni güni hâldaşım
Dostdan ayrılan başum şâd **oluben** güle mi

Dertdür dervişin işi dertlü olur derviş kişi
Derdi olmayan kişi dertlü hâlin bile mi

Zamâne âşıkları beğenmezler **Yûnus**ı
Her âşık bahrî olup ummânlara dala mı

Başka bir şiirde Yûnus Emre pişmanlık ve nedâmet dolu bir yakarışla Mevla'yı bulmanın nefsi yenmekle ancak mümkün olabileceğini terennüm eder:

Ey cümle halkın ilâhı nice bulam mevlâm seni
Kamunun beşt-i penâhi nice bulam mevlâm seni

Sana sığınurum ey hak hiç ilimle amelim yok
Yüzüm kara günahım çok nice bulam mevlâm seni

Yeyüp içüp doymağla dürlü donlar giymeğle
Dâim nefse uymağla nice bulam mevlâm seni

Ömrüm geçti hiç bilmedim ilimle amel kılmadım
Aklıyla hemdem olmadım nice bulam mevlâm seni

Söyle gel ey Yûnus söyle var dâim hakkı zikr eyle
Bize bu yol irşâd eyle nice bulam mevlâm seni

Benlik davasından usandığını ve bunu terk etmek gerektiğini her fırsatta dile getiren Yûnus Emre mecmuada kayıtlı bir şiirde "terk etmek, vazgeçmek" temasını şöyle dile getirir:

Ey dost aşkın denizine girem gark olam yürüyem
İki cihân meydân ola devrânum sürem yürüyem

Girem denize gark olam ne elif ne mîm dâl olam
Dost bağında bülbül olam güllerin direm yürüyem

Bülbül oluben ötem gönül alup cânlar ötem
Başumı aluben tutam yoluna virem yürüyem

Şükür gördüm **dîzârını,** unutdum küllî varumı
Bu benlik senlik şârını terkini uram yürüyem

Yûnus der aşk orası bîçâreler bîçâresi
Sende derdin çâresi dermânın soram yürüyem

Yûnus Emre gerçek sevgilinin, hakikî aşkın peşindedir. Onun şiirlerinde hak olan sevgili mecaz ötesidir. Mecazlardan geçen ancak hakka erişir. Vasıl olmak isteyenlerin yegâne muradı aşk-ı hakikîdir. Yûnus bu hususu şu sözlerle dilden dile getirmiştir:

Cemâlin nûrı göründi gözlerim ayırmam ayrık
Murâdım maksûdum sensin dahi dem **urmam** ayrık

Yüce yüce dağlar aşdım nice menzil gezüp geçdim
Visâlinden hayât açdım ayrı olmayam ayrık

Aşkın ile doluyorlar tûtî vü kumru bülbüller
Melekler hüsnine hayrân çağıram durayım ayrık

Seni cândan seven cânlar cânâna irdiler anlar
Ayân oldı şu meydânlar sekr demâdemim ayrık

Bu **Yûnus**a safâ nazar görmekden kıl ey mesrûr
Yüzünde hak nûrun gördüm gayrıdan sürmeyem ayrık

Miskin Yûnus, Allah emrinin mutlak gerçekleşeceğini, her nefsin ölümü tadacağını ve gidilecek son durağı "menzil" olarak niteler:

Ben gider oldum yoluma bir nazar eylen hâlime
Çâre yokmuş ölmedin ben menzilime giderin

Menzil ırak değil yakın îmânın şeytândan sakın
Helâl eyle âhiret hakkın ben menzilime giderin

Yiyememişim yarağum yandırmamışım çerağım
Oldur varacak durağım ben menzilime giderin

Derilüben güller yakasız don giydireler
Gelmez yola göndereler ben menzilime giderin

Anda zebâniler gele aceb hâlüm nice ola
Dilüm nice cevâb vire ben menzilime giderin

Yûnus Emrem aşka yanar dünyâyı ardına atar
Allah emri bize yitire ben menzilime **giderin**

Yûnus Emre Dîvânı Kahire nüshasında şâir mahlası olarak Yûnus, Yûnus Emre, Âşık Yûnus, Yûnus Emrem gibi ifadeler kullanılmıştır:

Zamâne âşıkları beğenmezler **Yûnus**ı
Ey bîçâre Yûnus Emre
Âşık Yûnus sen özge elin kaldır sür yüzüne
Yûnus bunda geldin mi bâzarlığın gördün mi
Âşık Yûnus yanar ortada
Yûnus işin figân olur anun ile hakkı bulur
Kendiyü bilen kendiden çün kendüsidir ey Yûnus
Yûnus Emre'nin ne gelür elinden
Yûnus Emrem sözlerin cân u gönülden değilse
Miskîn Yûnus'un teşvîşi...
Yûnus miskîn olmuş fakîr
Ey Yûnus Emrem cehd eyle
Yûnus Emre dosta gider
Yûnus Emrem ilinden aşk söylenür dilinden
Miskîn Yûnus'un adı...
Yûnus kim öldürür seni viren alur yine cânı
Yûnus âşık oldun ise âşıklara uydun ise
Yûnus bir fikr eyledi garîb gönlüni eğledi
Yûnus sana bir gün gele cânun gide tenün kala
Dervîş Yûnus'un ellerde vasfı söylenür dillerde
Derviş Yûnus bu sözü anlayana söyledi

Mecmua sonunda yer alan iki şiir sırası ile şöyledir:

Hâlet ile bana bir ʿaşk yöneldi
Allâh dirler bir meclise uğradım
Tutun kulak nakl eyleyem size
Allâh dirler bir meclise uğradım

Münâdîler çağrışup nâre başlar
Hâli hâlince tesbîh ider kuşlar
Secde ider dağlar taşlar ağaçlar
Allâh dirler bir meclise uğradım

Münâdî sözüne kulak tutarlar
Arşın etrâfında sâf sâf melekler

O meclisde kabûl olur dilekler
Allâh dirler bir meclise uğradım

Muhammed'in ashâbı hep yârenleri
Hâzır olmuş gördüm ânda anları
Devre girmiş tabakât Adenleri
Allâh dirler bir meclise uğradım

Derviş Yûnus çok şükür hakkıyla hakka irdim
Muhammed'in nurun urur gördüm
Ebubekir Ömer Osman Ali hem
Allâh dirler bir meclise uğradım

xxx
Gaflet ile beni menzilde koyar
Benim kanmaz uyhum neyledin beni

Cehennem odına lâyık eyleyen
Benim kanmaz uyhum neyledin beni

Muhammed gündüzin olurdu sâim
Giceler ihramı giyerdi dâim

Gerek ümmet itsin tut anın huyun
Benim kanmaz uyhum neyledin beni

Muhammed gündüzin taʿâm yemezdi
Mübârek başın yastığa **komazdı**

Sen yatup uyursun ol uyumazdı
Benim kanmaz **uyhum** neyledin beni

Yûnus eydür **kanı** ananla atan
Kimdir bu dünyâda murâda yeten

Kahire Nüshasının Söz Varlığı Üzerine

Yûnus Emre'nin yaşadığı çağa gelene kadar yazılan belli başlı eserlerde Kur'an tercümeleri ile oluşturulan İslami terimler gerek Türkistan[2] gerekse Anadolu sahasında yazılan eserlerde fazlaca vücut bulmamıştır. Mesela Kutadgu Bilig, Atabetü'l Hakayık gibi eserler her ne kadar Türkçe yazılmışsa da Kur'an tercümeleri ile mukayese edildiğinde bu eserlerin bahsi geçen terimler açısından son derece

[2] Türkistan sözü ile kastedilen, Batılıların Orta Asya dedikleri büyük Türk coğrafyasıdır.

zayıf olduğu söylenebilir.[3] Fakat burada dikkati çeken bir nokta vardır. O da Divan-ı Hikmet ve Hoca Ahmed-i Yesevî'dir. Hoca Ahmed-i Yesevî'nin şiirleri de tıpkı Yûnus Emre gibi saf, arı duru bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Gerek muhteva gerekse şekil ve söyleyiş biçimi bakımından Hoca Ahmed-i Yesevî'nin Anadolu'daki en büyük takipçisi kuşkusuz Yûnus Emre'dir. Yine bu devirde Dehhani, Şeyyad Hamza, Âşık Paşa vb. şairlerin dili de Yûnus Emre ile yakınlık göstermektedir.[4]

Kahire nüshasında yer alan şiirlerin söz varlığına baktığımızda diğer Yûnus Emre yazmalarında yer alan kelimelere benzer bir ortak söz varlığından bahsetmek mümkündür. Her ne kadar başka Yûnuslara ait şiirler işbu nüshaya karışmış olsa da genel olarak 13. asır Yûnus Emre dilinin karakteristiğini bozacak mahiyet ve miktarda değildir. Veya bu şiirlerdeki söylemler Yûnus tarzı söyleyişe çok uzak ve yabancı sayılmaz.

Mü'minin kalbini **yuyup arıdan**
Lâ ilâhe illallâh'dır ya nedir
Redd idüp cehennem **odın** aradan
Lâ ilâ illallâh'dır ya nedir
İhlâs ile **dise** bunı bir **fakîr**
Yunur günâhından olur hem tâhir (2a-derkenar)

Mesela şu derkanarda geçen sözler tam anlamı ile bir Yûnus Emre söyleyiş tarzı taşımasa bile söz varlığı bakımından yu-, arıt-, di-, fiileri ve cehennem odı, fakir, ihlas vb ifadeler 13. yüzyıl Anadolu sahasının Yûnus tarzı söz varlığını taşımaktadır.

Kuzucuklar kuzucuklar tâze göğüs nâzikçeler
Isız kaldı ya ocaklar yaralı gönderdüm dosta

Ana ana cânum ana südün emdim kana kana
Helâl eyle döne döne yaralı gönderdüm dosta

Oğulsız ben nice olayım bu oda ben nice tutayım
Tonların giyme vireyim yaralı gönderdüm dosta

Sâl eylemiş atlarını elin sevindir otlarını
Ol tâze yigitlerini yaralı gönderdüm dosta

Yûnus eydür hey sultânum kurbân olsun sana cânum
Îmânıla gönder anı yaralı gönderdüm dosta (2a)

Yukarıda geçen beyit elbette Yûnus Emre'ye ait değildir. Bu ve benzeri birkaç şiirin sehven veya mahsus Kahire Nüshasına dâhil edildiüi aşikârdır. Bu şiirin halk edebiyatı tarzı bir türkü sözü olduğu günümüz türkülerinden hareketle bile rahatlıkla

[3] Kelime örnekleri ve geniş bilgi için bkz: Emek Üşenmez, *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi) Dumlupınar Ünv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2006.

[4] Abdulbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul, 3. baskı s. 116

söylenebilir. Bu tarz söylem ve şiirlerin baş veya son kısımlarında bir karışıklık olduğu ortadadır. Yûnus mahlası dışında Yûnus Emre ile bir benzerliği olmayan bu tarz şiirlerin söz varlığında dahi gerçek Yûnus Emre üslûbuna yakın bir kelime kadrosundan söz etmek mümkündür.

Eyâ gâfil aç gözün gönlün yavlak uzatmagil
Bak şu kendi dirligüne kimse ‘aybın gözetmegil
Kande miskîn görsen şey’ullâh itgil andan
Baş indirgil kademine kaşun karagun çatmagil
Nefse uyup beş parmagun bir kezden iltme agzuna
Kes birisin vir miskîne gerek olur unutmagil
Bir gün ola bu dünyâyı âhirete degşürsin
Düni güni kılgıl tâ‘at ayak uzadup yatmagıl
Söyledügün keleci işitdügün gibi söyle
Zîreklenüp kend’özünden birkaç keleci katmagil
Yûnus kim öldürür seni viren alur yine cânı
Ta bilesin yarın anı er nazarından gitmegil (3b)

Kahire Nüshası 3b varağında geçen yukarıdaki şiirin söz varlığına baktığımız zaman yalınlık, düz söyleyiş, tenasüp, tasavvufî duyuş ve söylem, nasihat, tekke kardeşliği, dünyanın faniliği, ölüm gerçeği, Allah’ı aynel yakin bilme, nefsin isteklerine uymama ve benzeri o kadar çok söz ve söylem kudretini bir arada toplayan Yûnus Emre söz varlığından küçük bir kesit görmek mümkündür.

Kahire Nüshasında geçen ve kısmen arkaik sayabileceğimiz kelimelerden bazıları şunlardır:

ağdamak, ağu, anca, arı, armak, artuk, ata, ayruk, bayık, bencileyin, bezek, biliş, bilişmek, biti, buşu, çalap, çeri, çöksü, değin, değmek, delim, dikçi, dirgürmek, don, dükeli, eğin, em, esen, esenlemek, esinmek, eslemek, esrimek, esrük, evren, eyitmek, genez, gin, gökçek, görklü, gözgü, ırılmak, igen, iley, irgürmek, ivmek, iye, kakımak, kamu, kancaru, kanda, karavaş, karımak, kat, katı, kayu, key, kıvanmak, kiçi, koca, kovucu, köymek, köynük, kuçmak, obrılmak, od, onmak, öglenmek, öküş, öndin, öykünmek, pusaruk, sağınmak, sanı, sayru, sevü, sımak, sınuk, sin, süçi, sünük, şeşmek, tapşurmak, talpınmak, tamu, tanlamak, tap, tapu, taş, tolınmak, ton, tonanmak, tudaş olmak, turmak, tuş olmak, uçunmak, usan, uşanmak, utlu, uya, uyanmak, üşenmek, yaban, yalabılmak, yalap yalap, yapmak, yarak (yarağ), yargu, yarlıgamak, yaşın yaşın, yaşlak, yat, yavı kılmak, yavuz, yay, yayınmak, yazı, yazu, yazuk, yiğ, yiğlemek, yiltemek, yuku, yunmak.

Yûnus Emre’nin şiirlerinin en belirgin özelliklerinden birisi de İslami terimlerin Türkçeleştirilmesi ve Türkçe söylenmesidir. Burada şu noktaya dikkat etmek gerekir. Yûnus Emre her şeyi Arapça aslından bozarak Türkçeleştirmemiştir. Onun şiirlerinde *uçmak* kelimesinin yanında *cennet*, *tamu* kelimesinin yanında *cehennem*, *Tanrı,*

Çalap, Hak Çalap, Issı kelimelerinin yanında *Allah, Rab, İlah, Mevla* kelimeleri de pek tabii olarak kullanılmaktadır.

Yûnus Emre bir kavramı veya terimi değişik ifadelerle kullanmaktadır. Anlatılmak istenilen şey tek fakat söyleyiş şekilleri farklı olabilmektedir. Mesela *kefen* sözü için bazen *beş karış bez* bazen *biş on arşun biz* bazen de *yensiz gönlek* tabirlerini kullanmaktadır. Yine aynı şekilde Allah dostları için *er, din ulusı, Hakkı sevici, mürşit, kulavuz* gibi farklı deyimlerin kullanıldığını görmekteyiz.

Yûnus Emre çoğu zaman dinî terimleri Türkçeleştirirken onları açıklayıcı, tefsirvari ifadelerle ele almaktadır. Mesela *secde* sözüne *yüz yire urmak* derken *abdest*i *eli suya urmak*, *zikir*i tesbih okumak, *sabah namaz*ını *irte namazı* şeklinde söylemektedir.

Yûnus Emre pek çok dinî terimi de benzetmeler yoluyla Türkçeleştirmektedir. Mesela *şeriat* için *mumsuz ba*l, *tarikat* için de *tortsuz yağ* benzetmelerini yapmaktadır.

Yûnus Emre'nin şiirlerinde kullanılan dinî ifadelerden Türkçe asıllı olmayan kelimeler de Türkçeleşmiştir. Mesela namaz, oruç, Allah, İlah, Azrail, İsrafil, melek, Hak, salavat gibi kelimeler Yûnus Emre'nin yaşadığı devirde Türkçeleşmiş olan kavramlardır. Bu kavramlar bugün olduğu gibi o dönemde de herkes tarafından çok rahatlıkla anlaşılan sözlerdir.

Yûnus Emre dili ve şiirlerindeki anlamla sadece yaşadığı devirde değil bugün dahi diğer mutasavvıflardan farklı bir yere ve öneme sahiptir. Yûnus Emre'yi farklı kılan şeylerin en başında şüphesiz onun sade dili gelmektedir. Bu sade dil gerçeğinin altında da Yûnus Emre'nin pek çok dinî terim, hadis ve ayeti Türkçeleştirmesi onlara Türkçe libası giydirmesi yer almaktadır.

Kahire Nüshasının söz varlığını şu başlıklar altında tasnife tabi tutmak mümkündür:

1.Tarım terimleri
   a. Bitki, sebze meyve ve çeşitli otlar
   b. Tarım aletleri vb.
2. Tıp terimleri
   a. Hastalık adları
   b. İlaç adları
   c. Organ adları
3. Coğrafya terimleri
   a. Tabiatla İlgili kelimeler
   b. Vakitle İlgili Kelimeler, Gök Cisimleri vb.
   c. Yön Adları
4. Astronomi-Gökyüzü terimleri
5. Hayvanlarla ilgili terimler
6. Ad bilim terimleri
   a. Kişi adları
   b. Yer adları
   c. Irmak, nehir vb. adları

d. Renk Adları
e. Sayı Adları
7. Dinî ve Tasavvufî terimler
8. Dil ve edebiyatla ilgili terimler
a. Edatlar
b. Sıfatlar
c. Yazı-Eğitim-Sanatla İlgili Terimler
d. Zamirler
e. Soyut Kelimeler
f. Fiiller
g. İsimler

Aşk: 306

Dost: 234

Gönül: 169

Kahire Nüshasında Yûnus Emre'nin en sık kullandığı üç söz ve bunların kullanım sıklığı.

Yûnus Emre'nin yetiştiği 13. yüzyıl, Anadolu'da meydana gelecek olan yeni bir yazı dilinin gebelik dönemidir. Bu yüzdendir ki Yûnus Emre ve çağdaşlarının dili ortak Orta Asya yazı dilinden başka bir şey değildir. Sözünü ettiğimiz yeni yazı dilinin baş göstermesi ile birlikte şâirin dilinde birtakım yenilikler de gözlemlenir. Bu dönem aslında bir geçiş evresidir. Yûnus Emre'nin dilinde Eski Türkçe izlerinin görülmesi çok doğaldır. Yûnus'un halka yaymak istediği düşünceler Ahmet Yesevi ile aynıdır. Bir başka ifadeyle Anadolu halkına anlatılan düşüncüler Yesevi fikir dünyasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzdendir ki Türkistan'da Hoca Ahmet Yesevi ne ise; Anadolu'da Yûnus Emre odur. Şimdi de Yûnus'un dil özelliklerini maddelendirerek şiirlerinde Eski Türkçe izini taşıyan kelimeleri verelim:

1. Yûnus Emre'nin ve Kahire Nüshasının dili ortak Ortak Türkistan Türkçesi izleri taşımaktadır. Bunda Yûnus'un yaşadığı yüzyılın geçiş evresi olmasının büyük etkisi vardır. Bunda Yûnus Emre'nin yaşadığı yüzyılın oluşum evresi olmasının büyük etkisi vardır. Âşık Paşa, Yûnus Emre, Gülşehri, Ahmedî, Şeyhî, Eşrefoğlu Rûmî gibi şâirler Anadolu sahasında oluşuma başlayan ve Eski Oğuz Türkçesinin devamı niteliğinde olan Eski Anadolu Türkçesinin oluşumunda köşe taşı vazifesi görmüşlerdir. Bu konuda Fuat Köprülü, Kemal Yavuz, Zeynep Korkmaz, Ahmet Bican Ercilasun, Mustafa Özkan, Tuncer Gülensoy gibi bilim adamları aynı görüşleri paylaşmaktadırlar.

2. Eski Anadolu Türkçesinin en belirgin özelliklerinden birisi olan yuvarlaklaşma Yûnus'un şiirlerinde çok yaygın değildir.

3. Yûnus, halk dilini canlı, sıcak, neşeli ve samimi biçimde işlemiştir. Şiirlerinde halk kültürü, deyimler, mahallî ifadeler öne çıkmıştır. Bu nedenle şâir, yüzlerce yıldır

halk tarafından sevilerek okunmuştur ve okunmaktadır. Şurası gerçektir ki Yûnus, halka yine halkın kendi dili olan halk diliyle seslenmiştir. Halk dili denilince sanattan ve estetik kaygıdan uzak bir avam dili kullanmadığını ayrıca belirtmek gerekir. Şâir, yalın, akıcı, anlaşılır, estetik bir Türkçe kullanmıştır.

4. Anadolu'da yazı dilinin oluşumunda ve Türkçe'nin bir edebiyat dili olmasında Yûnus şiirlerinin büyük katkısı olmuştur.

5. Yûnus Emre, halk dilini mükemmel bir üslûpla kullanmış bir dil sanatkârıdır.

6. Yûnus'un dili gösterişten, gereksiz ifadelerden uzak, dolambaçsız bir dildir. Anlatılmak istenenler kısa ve öz olarak söylenmiştir. Az sözle çok şey anlatma yolunu tutan şâirin bazen bir şiirinden hatta ve hatta bir beytinden sayfalar dolusu yorum yapılabilir. Söyleyiş yalın ama mana derindir.

7. Yûnus Emre'nin dilinde millî vasıflar önde gelir. Arapça ve Farsça kelime ve ifadeler Türkçeye mal olmuş kullanımlardır.

Yûnus Emre'ni şiirlerinde geçen ve eskicil izler taşıyan kelimelerden bazıları anlamlarıyla birlikte şu şekildedir:[5]

Sınuk	kırık
Bun	sıkıntı, gam
Assı	fayda, kazanç, kâr
Öt-	geçmek
Bezek	süs
Usaŋ	ihmalkâr
Irıl-	ayrılmak, uzaklaşmak
Tudaş ol-	rast gelmek
Yarak	hazırlık, alet
Arkurı	ters, aykırı
Şeş-	çözmek
Yagı	düşman
Yort-	hızlı koşmak
Görklü	iyi, güzel
Alda-	aldatmak, kandırmak
Esrük	sarhoş, aklı başında olmayan
Sayru	hasta
Yazuk	günah
Sevi	aşk
Agu	zehir
Kul	bende, köle
Biliş	bildik, tanıdık
Geŋez	kolay
Kiçi	küçük
Ogrı	hırsız.

[5] Kelimelerde çeviri yazı işaretleri ve yer tanımı kullanılmamıştır.

Biti	mektup, yazılmış olan şey
Viribi-	göndermek, yollamak
Alu	alçak
Geŋ	geniş
Kayık-	meyletmek
Kanı	hani, nerede
Egle-	oyalamak
Susalık	susuzluk
Tap	yeter
Aldaguçı	aldatıcı, hilekâr
Ög	akıl
Öküş	çok
Ayruk	başka
Sökel	hasta.
Buş-	kızmak
Buşu	öfke
Yay	yaz
Alkış	kutlama, tebrik etme
Segirt-	koşmak.
Kakı-	kızmak, öfkelenmek.
Kalmaş	yalan söyleyen
Yuyla-	koklamak
Uşat-	ufalamak
Kızlık	pahalılık
Andak	öyle, öylece
Issı	sıcak
Ot	ateş
Köy-	yakmak
Karak	göz bebeği
Ögür	eş
Yuvan-	gecikmek
Tuş	arkadaş
Yavlak	pek çok, gâyet
Yögrük	yörük
Yumış	hizmet
Yumşan-	yumuşamak

Yûnus Emre Dîvânı Kahire Nüshası, 2a.

KAYNAKÇA

GÖLPINARLI, Abdulbaki, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılap Yay. İstanbul.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1991), "Yûnusun Türkçesi", *Yûnus Emre ile İlgili Makalelerden Seçmeler*, (Haz. Hüseyin Özbay-Mustafa Tatçı), Ankara: Kültür Bakanlığı Yay: 148-160.

KORKMAZ, Zeynep (1981), "Anadolu Yazı Dilinin Tarihî Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri", VII. Türk Tarih Kongresi, C.II, Ankara: s.583-589.

ÖZKAN, Mustafa (2000), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi,* İstanbul: Filiz Yay.

TATÇI, Mustafa (2005), *Yûnus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye*, İstanbul: Sahhaflar Yay.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (Tarihsiz), *Eski Türkiye Türkçesi*, Ankara: Akçağ Yay.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1989), *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, İstanbul: Boğaziçi Yay.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1972), *Yûnus Emre Divanı*, Ankara: Tercüman 1001 Temel Eser.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1982), "Yûnus'un Dili Üzerine Notlar", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara: s.405-412.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1989), *Yûnus Emre Divanı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

TÜRK DİL KURUMU, (2005) *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yay.

ÜŞENMEZ, Emek (2006) *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi) Dumlupınar Ünv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

ÜŞENMEZ, Emek (2013) *"Yûnus Emre Divanında Türkçe İslami Terimler"* Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1, Winter, p.625-644.